

ВИСОКА ПОСЛОВНА ШКОЛА
СТРУКОВНИХ СТУДИЈА – БЛАЦЕ
Часопис из области економије, менаџмента и
информатике „БизИнфо“
Број 4/2011, стр. 63 - 71
Адреса: Краља Петра I, бр.70, 18420 Блаце

СВЕТСКА ЕКОНОМСКА КРИЗА И ГЛОБАЛИЗАЦИЈА

WORLD ECONOMIC CRISIS AND GLOBALIZATION

Милан Михајловић
Војна академија, Београд
Милош Дашић

Висока пословна школа струковних студија, Блаце

Резиме: *Актуелна економска криза је доказ онима који су сумњали у снагу преноса последица глобализације широм планете. Наиме, и поред позитивних ефеката глобализације, њене негативне карактеристике су са економском кризом дошле до пуног изражаја. У тражењу решења за излазак из кризе укључени су сви главни актери на светској економској сцени. Од начина на који се планира излазак из кризе зависи и правац развоја у будућем периоду.*

Кључне речи: *глобализација, светска економска криза, економски опоравак.*

Abstract: *The current economic crisis is proof to those who doubted the power of transmission consequences of globalization around the world. In fact, despite the positive effects of globalization, its negative features are the economic crisis came to the fore. All major actors in the world economic stage are involved in seeking the solution to get out of the crisis. From the way the plans out of the crisis depends on the direction of development in the future.*

Key words: *globalization, world economic crisis, economic recovery.*

1. УВОД

Глобализација је процес који сваким даном достиже такве размере, да од ње зависе милијарде живота, при томе остављајући траг на сваку економију. Економска глобализација има за циљ да цео свет прихвати правила тржишне економије, где је крајњи резултат слободно тржиште са јединственом валутом. Међутим, оно што је сигурно јесте то да глобализацијом руководе најразвијеније земље којима је циљ да задовоље своје интересе за већом зарадом.

Процес глобализације са собом носи и ризике попут економске кризе која је данас захватила читав свет. Глобалана економска криза са свим својим појавним облицима шири се финансијским сектором последње четири године, при чему се не види њен крај. Поред финансијских карактеристика, попут општег пада тражње у реалном сектору, криза се манифестује и кроз социјалну и политичку нестабилност. Ове чињенице су допринеле да већина држава предузме низ мера за заустављање кризе, чиме се у знатној мери повећало учешће државе у реалном и финансијском сектору.

Утицај глобалне економске кризе различит је међу земљама, а разликује се од степена извозне зависности. Готово да не постоји грана која не трпи последице кризе и настале рецесије. Због тога јавља се опасност од социјалних и политичких немира. Колико ће некој земљи бити потребно времена да изађе из рецесије, зависи пре свега од способности и могућности земље да стабилизује привреду у условима кризе.

2. ГЛОБАЛИЗАЦИЈА СВЕТСКЕ ЕКОНОМИЈЕ

Други талас економске кризе полако захвата све земље света. Међутим, овај талас кризе је без сумње повезан са питањем „шта је крајњи циљ глобализације“? Која је сврха глобализације? Како се она испољава? Зашто је присутна у целом свету? Тек када се одговори на ова питања може се схватити и питање економске кризе у свету, рецесије све друге појаве које прате процес глобализације.

„Кључна реч – глобализација је у основи непрекинута и обнављајућа тенденција капитализма, још од XV века, да установи и одржи своје господство, да га просторно прошири на целокупни свет и да га, на основама бесконачне акумулације капитала, учини вечитим. За „ Велике хегемоне“, то је континуум борбе за опстанак, који доноси и научни и хумани прогрес, али и хегемонију и владавину моћи и силе. Нема ту много новог за ових пет векова – од XV века – откако се капитализам установио и успоставио своју глобалну доминацију, колонијалну или, данас, постколонијалну“.⁸

Међузависност националних економија са светском привредом представља основну карактеристику глобализације. Повезаност земаља економским, политичким и социјалним везама условљава да све земље у мањој или већој мери осете позитивне и негативне ефекте кретања у светској привреди. Свака држава покушава да оствари неку врсту равнотеже у погледу своје економске самосталности и зависности од економских кретања у свету. Чињеница је да је све већи број економских проблема које државе не могу саме да реше без утицаја неких спољних фактора.

Тржиште је главни покретач процеса глобализације, о чему сведочи чињеница да са порастом дохотка се повећава и тражња посебно за производима који добијају глобални карактер, односно на различитим тржиштима се продају са мало или нимало измена. На тај начин се стварају глобални производи, чиме се надокнађује недостатак капиталних инвестиција за нове производе. Глобална економија постаје све значајнија у условима када тржишта појединих земаља нису довољно велика да омогуће стварање предузећа оптималних величина којима би се обезбедило тржишно учешће на већем броју националних тржишта.

Глобализација са собом носи и глобалну конкурентност, која се повећава са повећањем међународне трговине, иностраних директних инвестиција и смањењем баријера за кретање роба. Конкурентност је у ствари стварање већег квалитета живота својих грађана. Пошто су продуктивност и стопа раста

⁸ Миомир Јакшић, *Глобализација и повлачење државе*, Дом културе „Студентски град“, Београд, 2003. година, стр. 97

продуктивности главна мерила конкурентности, свака држава треба да улаже у оне гране којима се може остварити висока продуктивност и на тај начин да се оствари конкурентска предност на глобалном тржишту.

Светска трговина достиже све веће димензије, посебно ако се има у виду да је све већи број иностраних производа који су значајни за живот потрошача у све већем броју земаља. О томе говори и податак Светске трговинске организације да стопа светске трговине већа од стопе раста светског бруто националног производа. Зависност од међународне трговине је различита по земљама, али велика зависност поред користи носи са собом и бројне недостатке пошто је земља осетљивија на неповољна кретања у светској привреди.

Економска глобализација се карактерише нестајањем међунационалних граница ради што лакше и брже размене производа, услуга и фактора производње. То је уствари процес стварања јединственог светског тржишта, које би омогућило смањење трансакционих трошкова и олакшао и убрзао процес размене производа. Оно што је карактеристично за процес економске глобализације, јесте селидба капитала у неразвијена подручја. Овај процес се одвија под изговором да се води брига за добробит тамошњег становништва, а основни циљ је њихово израбљивање. „ Садашњи ток економске глобализације, указује да се капитал сели у неразвијена подручја, односно да бежи из развијена подручја изазивајући у њима пре свега социјалне проблеме. Заустављање овог процеса значило би препуштање неразвијених подручја њиховој „судбини“ што би, опет, било да се она „заглаве“ у неразвијеност, било да изаберу сопствени пут развоја који би могао бити и радикално другачији од западног, значило престанак садашњег тренда глобализације, или би она била ограничена само на развијена подручја као нека врста мини глобализације“⁹.

Глобализација се данас карактерише све израженијом поделом на богате појединце, елиту и све већом поделом унутар друштвава условљавајући поделу на богате и сиромашне државе, односно

⁹ Владимир Вулетић: *Глобализација-процес или пројект*, НСПМ, Београд, 2003, стр. 89

добитнике и губитнике глобализације. Поред разлика између самих држава, све је јаснија разлика и унутар истих. Подела све више долази до изражаја, све је мањи број оних који поседују много (супер богати) појединци са огромним капиталом, док је утолико већи број оних који живе испод границе сиромаштва.

3. СВЕТСКА КРИЗА КАО ПОСЛЕДИЦА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Постојећи поремећаји светске економије, за чији настанак се везује 2007. година и криза у области станоградње и кредитног тржишта у САД, проширила се и добила размере какве је ретко ко очекивао. Временски период за који се сматрало да ће криза бити превазиђена се продужио у нову фазу, која добија глобалне размере. Свему томе посебно доприноси и ниво који је достигла економска глобализација. Две су основне карактеристике ове кризе и то: чињеница да земље у успону попут Бразила, Русије, Индије и Кине нису успеле да преузму водећу улогу у међународној економији и тиме ублаже негативне процесе у развијеним земљама, као и постављање питања да ли постојећи капиталистички систем треба заменити неким новим решењима.

Уколико је међународни утицај у националној економији неке земље већи, утолико је и већи ризик од негативних ефеката кризних поремећаја какви су данас. Ови негативни токови се повремено регулишу и ублажавају одређеним методама државне интервенције. Међутим, без обзира колико била успешна интервенција, ради смањења рецесије, до сада није било могуће и ниједна држава није показала способност да се избори са кризним поремећајима до краја.

Карактеристика међународне економије, да је праћена снажним процесом глобализације, условљава да се кризни поремећаји испољавају кроз све сфере живота и у свим државама. То условљава чињеница да је све веће учешће земаља трећег света, односно неразвијених земаља, у међународним кретањима капитала и тржишној подели.

Значајан фактор у садашњем процесу глобализације су земље у успону (Кина, Русија, Индија и Бразил) које су последњих тридесетак година доживеле веома снажан прогрес у свом развоју, који се одразио на глобалне економске процесе у свету.

Чињеница да ове земље заједно остваривале до светске економске кризе преко половину светског бруто домаћег производа, довољно говори о снази економија ових земаља које су постале значајна покретачка снага светског привредног раста. Међутим, поред предности које им је обезбедила глобализација, ове земље су такође осетиле њене негативне ефекте у данима кризе. Зато и очекивања да ће управо привреде ових земаља бити спас за посрнуле економије у годинама кризе, губе на значају јер процесом глобализације и ове земље су неизбежно доживеле судбину западних земаља. Њихово национално тржиште, без обзира на величину и ниски степен zasiћености потрошачким добрима, није био у могућности да амортизује негативне ефекте који су дошли из високо равнијених земаља.

Криза која је захватила свет 2007. године и која данас поприма димензије какве нико није очекивао доводи у питање и опстанак постојећег капиталистичког система у коме се не назиру јасни ставови о изласку из кризе. Државе покушавају на сваки начин да разним видовима интервенција на тржишту капиталала успоставе нарушену равнотежу система иако на тај начин доводе у питање слободу тржишта које су основа капиталистичког система. Страх држава од повећања незапослености и поремећаји првенствено америчке привреде навели су развијене државе света на овакву одлуку. Зато се у наредном временском периоду очекује да ће покушајима за излазак из постојеће светске кризе у условима економске глобализације доћи до реформе капиталистичког система.

„Финансијска криза, која је прерасла у економску кризу, сада се претворила у кризу незапослености, а постоји ризик да и даље ескалира у ширу социјалну кризу – са политичким импликацијама. Отежавајућу околност представља чињеница да су добици из периода предкризне експанзије били наједнако распоређени, док економски и социјални трошкови кризе падају на леђа свих“.¹⁰

¹⁰ Биљана Јовановић Гавриловић, Глобална криза, квалитет привредног раста и транзиција у Србији, Београд, стр. 5

4. УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ ЕКОНОМСКЕ КРИЗЕ

Настанак велике светске економске кризе везан за тржиште некретнина у САД, није било случајан. Вођење неодговорне пословне политике банака у САД, које су услед високог прилива јефтиног новца из иностранства пласирале новчана средства кроз хипотекарне кредите ради остваривања профита била је иницијална каписла за кризу невиђених размера. Давање sub-prime хипотекарних кредита повериоцима који нису испуњавали услове за добијање ове врсте кредита, ради остваривања добити пошто су цене некретнина непрестано расле је био главни разлог будућег губитка профита највећих банака у САД. Проблем се јавио у ситуацији када већи број повериоца није био у могућности да отплаћује рате хипотекарних кредита, а дошло је до повећања хипотека на страни понуде и смањења тражње што је условило пад цена некретнина. У марту 2008. године Morgan Stanley, једна од највећих инвестиционих банака света, саопштила је да је у првом кварталу имала пад профита од 42% због лоше пласираних хипотекарних позајмица. Такође, Lehman Brothers је имао пад профита од 57%, а Golden Sach 53%.

Оно што је важно услед финансијске кризе дошло је до поскупљења банкарских кредита, што без сумње довело до пораста трошкова пословања предузећа, као и смањења ликвидности предузећа. Смањење обима кредитирања довело је до смањења потрошње, а самим тим и смањења укупне агрегатне тражње. Због смањења тражње, предузећа су била приморана да смањују своју производњу, а услед смањења продаје и прихода предузећа су била приморана да отпуштају своје раднике како би смањили трошкове пословања. Незапосленост у САД је у 2008. години износила 6,5%, да би 2011. године износила критичних 9%. Зато је и превасходни циљ државне политике САД да се незапосленост што пре смањи на неку разумну границу. Међутим, иако је утврђено да је за опоравак потребно да се месечно запосли у просеку 263.000 радника, у овој години се тај број креће око 125.000 што је још увек недовољно.

Раст незапослености као последица кризе није само карактеристичан за САД. Посебно је присутан раст незапослености у земљама ЕУ, а пре свега у Грчкој, Италији, Португалији и другим земљама чијим економијама прети

презадуженост. Као последица тога јављају се протести огорчених радника широм планете којима је отпочела светска социјална револуција. Грађанима широм света су дозлогрдили менаџери чије су плате и до 400 пута веће од плата радника, пад животног стандарда, финансирање бесмислених ратова...

Протести огорчених радника отпочели су покретом Окупирајмо Волстрит, а пренели су се на Рим, Лондон, Мадрид, Берлин, Хонконг и др. светске метрополе. О томе говори и економиста Бранко Драгаш: „Уображени и препотентни финансијски магови виртуелне економије доживели су банкрот. Малограђани, незналице и фолиранти уништили су светске финансије због сопствене похлепе и грамзивости. Неолиберализам је разорио капитализам изнутра. Светска криза је последица глобализације. Зато ће се криза са Волстрита пренети на читав свет. Светска криза управо због те чињенице, представља највећу кризу у историји човечанства. Нико више на планети није изолован од њених последица. Милијарде људи страхују како ће преживети и прехранити своје породице, због гангстера са Волстрита који су хтели у једној чаши да попију читав живот“.¹¹

5. ЗАКЉУЧАК

Процес глобализације, захваљујући достигнућима и отварању граница претворио је свет у глобално село. Криза која је захватила читав свет, јасно је показала да је свет међусобно повезан у сваком погледу и да је међународна сарадања основ за успешно превазилажење кризе и основ за одржив опоравак. Ова криза је разоткрила слабе тачке глобализације.

Мерама за ублажавање ефеката светске кризе идентификују се сегменти економије једне земље који се штите. Ове мере треба да подржавају економски раст и хумани развој да би се привреда заштитила од нестабилности. Од начина на који се планира излазак из кризе зависи и правац развоја у будућем периоду. Инвестиције у истраживање, промовисање гринфилд инвестиција и заштита животне средине, имају вишеструки позитиван ефекат на привредну активност и запосленост.

¹¹<http://www.vesti-online.com/Vesti/Tema-dana/175464/Buna-protiv-globalizacije1-Nova-svetska-revolucija->